ଅଧ୍ୟାୟ ୮

ବିବିଧତା ମଧ୍ୟରେ ଏକତା, ବା 'ଏକରେ ଅନେକ'

ଓଃ, ମୋର ପ୍ରାର୍ଥନାକୁ ସ୍ୱୀକାର କର, ଯେପରି ମୁଁ ଅନେକଙ୍କ ନାଟକରେ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସ୍ପର୍ଶର ଆନନ୍ଦ କୁ କେବେ ବି ହରାଇବି ନାହିଁ ।

- ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଟାଗୋର

... ବିବିଧତା ମଧ୍ୟରେ ଏକତାର ନୀତି ଯାହା (ଭାରତ) ପାଇଁ ସର୍ବଦା ସ୍ୱାଭାବିକ ରହିଆସିଛି ଏବଂ ଏହାର ପୂରଣ ତା'ର ଅସ୍ତିତ୍ୱର ମୌଳିକ ଗତିପଥ ଏବଂ ଏହାର ପ୍ରକୃତି, ଅନେକରେ ଏକା, ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ସ୍ୱାଭିମାନ ଏବଂ ସ୍ୱାଧର୍ମର ନିଶ୍ଚିତ ଭିତ୍ତିଭୂମିରେ ରଖିବ ।

— ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ

ବଡ଼ ପ୍ରଶ୍ନ ?

୧. ଭାରତୀୟ ଦୃଶ୍ୟରେ 'ବିବିଧତା ମଧ୍ୟରେ ଏକତା'ର ଅର୍ଥ କ'ଣ ?
୨. ଭାରତର ବିବିଧତାର କେଉଁ ଦିଗ ସବୁଠାରୁ ଆକର୍ଷଣୀୟ ?
୩. ବିବିଧତା ଭିତରେ ଥିବା ଏକତାକୁ ଆମେ କିପରି ବାହାର କରିପାରିବା ?

0681CH08

ଏକ ସମୃଦ୍ଧ ବିବିଧତା

ଯଦି ତୁମେ ଟ୍ରେନରେ ଭାରତ ଯାତ୍ରା କର, ତେବେ ତୁମେ କେବଳ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପରିବେଶ ନୁହେଁ ବରଂ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ପୋଷାକ ଏବଂ ଖାଦ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଦେଖିବ; ତୁମେ ବିଭିନ୍ନ ଭାଷା ଶୁଣିବ, ପରିଚିତ ଓ ଅପରିଚିତ, ଏବଂ ବାଟରେ ବିଭିନ୍ନ ଲେଖ ଦେଖିବ । ଏପରିକି ତୁମକୁ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ମଧ୍ୟ ଭାରତର ଅନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରୀତିନୀତି ଓ ପରମ୍ପରା ଥିବା ଲୋକ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବ। ଏହା ହେଉଛି ଭାରତର ସମୃଦ୍ଧ ବିବିଧତା, ଏବଂ ଏହା ସାଧାରଣତଃ ପ୍ରଥମ ଜିନିଷ ଯାହା ଆମ ଦେଶକୁ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ଆକର୍ଷିତ କରେ ।

୧.୪ ବିଲିୟନରୁ ଅଧିକ ବାସିନ୍ଦା (ବିଶ୍ୱର ଜନସଂଖ୍ୟାର ପ୍ରାୟ ୧୮ ପ୍ରତିଶତ) ସହିତ, ଏଭଳି ବିବିଧତା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ନୁହେଁ ! ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗରେ ଜାତୀୟ ସଂଗଠନ ଆନ୍ଥ୍ରୋପୋଲୋଜିକାଲ ସର୍ଭେ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ଦେଶର ସମସ୍ତ ରାଜ୍ୟର ୪,୬୩୫ ଟି ସମ୍ପ୍ରଦାୟକୁ ନେଇ 'ପିପୁଲ୍ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ପ୍ରୋଜେକ୍ଟ' ନାମକ ଏକ ବିଶାଳ ସର୍ବେକ୍ଷଣ କରିଥିଲା । ଏଥିରେ ୨୫ଟି ଲିପି ବ୍ୟବହାର କରି ୩୨୫ଟି ଭାଷା ଗଣନା କରାଯାଇଥିଲା । ଏଥିରେ ଏହା ମଧ୍ୟ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ଯେ ଅନେକ ଭାରତୀୟଙ୍କୁ ପ୍ରବାସୀ କୁହାଯାଇପାରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଲୋକମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ନିକଟରେ କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କର ମୂଳ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ସହିତ ରହୁନାହାନ୍ତି ।

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

ଏକ ଶ୍ରେଣୀ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଭାବରେ, (୧) ଅତି କମରେ ୫ ଜଣ ସହପାଠୀଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପିତାମାତାଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନର ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର; (୨) ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ମାତୃଭାଷା ଓ ସେମାନଙ୍କ ପରିଚିତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଷା । ବିବିଧତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଫଳାଫଳ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କର ।

ବିବିଧତା ପ୍ରକୃତରେ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାକୁ ବୁଝିବା ଏତେ ସହଜ ନୁହେଁ । ଏକ ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ବ୍ରିଟିଶ ଐତିହାସିକ ଭିନ୍ସେଣ୍ଟ ସ୍ମିଥ୍ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ,

> "ଏଭଳି ବିସ୍ମୟଜନକ ବିବିଧତା ସାମ୍ନାରେ ଭାରତର ଇତିହାସ କିପରି ଲେଖାଯାଇପାରିବ? ... ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଏଥିରୁ ମିଳିଥାଏ ଯେ ଭାରତ ବିବିଧତା ମଧ୍ୟରେ ଏକତା ପ୍ରଦାନ କରୁଛି ।"

'ବିବିଧତା ମଧ୍ୟରେ ଏକତା'ର ଅର୍ଥ କ'ଣ ? ଆମେ ଏହି ଏକତା, ବା 'ଏକରେ ଅନେକ'କୁ କିପରି ଅନୁଭବ କରିବା ଏବଂ ପ୍ରକାଶ କରିବା ? ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବା ପାଇଁ ଆମେ ଭାରତୀୟ ଜୀବନର କିଛି ଦିଗ କୁ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ।

© NCERT not to be republished

ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଖାଦ୍ୟ

ତୁମମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କିଛି ଲୋକ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳର ଖାଦ୍ୟ ଖାଇଥିବେ । ଭାରତରେ ତୁମେ ଯେତିକି ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ତୁତିର ସ୍ୱାଦ ଚାଖିପାରିବ ତାହା ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ନୁହେଁ, ହଜାର ହଜାରରେ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ! ତଥାପି ଦେଶର ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାନ୍ତରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟଶସ୍ୟ ସାଧାରଣ ଅଟେ - ଚାଉଳ, ବାର୍ଲି ଏବଂ ଗହମ ପରି ଶସ୍ୟ; ବାଜରା (ବାଜରା), ଜୁଆର (ଜୁଆର), ମାଣ୍ଡିଆ ଆଦି; ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଡାଲି ଏବଂ ଚଣା । ଏସବୁକୁ 'ମୁଖ୍ୟ ଶସ୍ୟ' ବୋଲି କୁହାଯାଏ

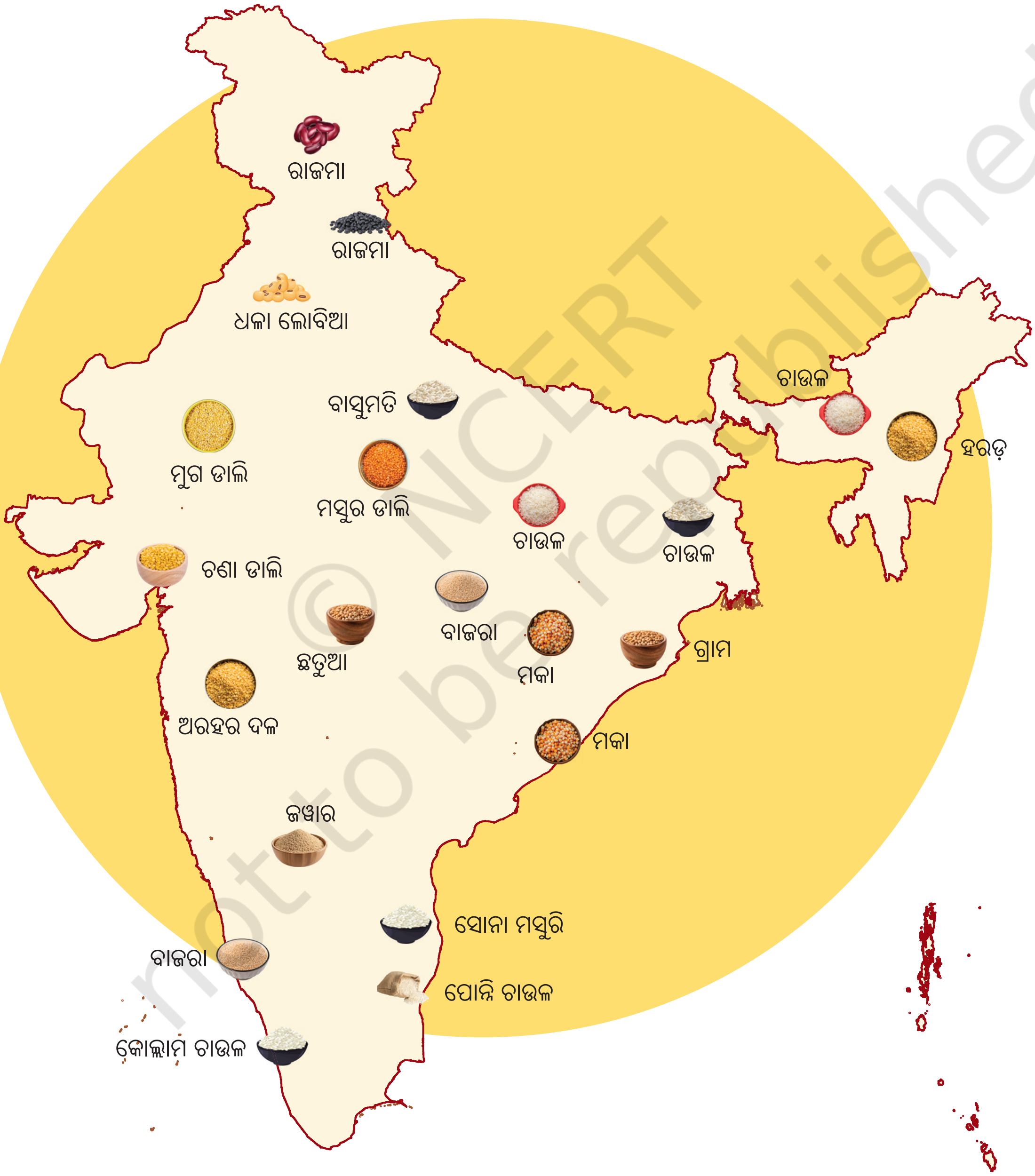

ଚିତ୍ର ୮.୧ । ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଖାଦ୍ୟଶସ୍ୟ ଏବଂ ଡାଲିର କିଛି ଉଦାହରଣ

© NCERT not to be republished

କାରଣ ଏହା ଅଧିକାଂଶ ଭାରତୀୟଙ୍କ ପାଇଁ ମୌଳିକ ଖାଦ୍ୟ (ପୃଷ୍ଠା ୧୨୭ରେ ଚିତ୍ର ୮.୧)। ସେହିଭଳି ହଳଦୀ, ଜିରା, ଅଳେଇଚ ଓ ଅଦା ଭଳି କିଛି ସାଧାରଣ ମସଲା ମଧ୍ୟ ସାରା ଦେଶରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । କିଛି ସାଧାରଣ ପନିପରିବା, ସାଧାରଣ ତେଲ ଇତ୍ୟାଦି ସହିତ ଆମେ ଏହି ତାଲିକା ଜାରି ରଖିପାରିବା ।

ତେଣୁ ଆମେ ଦେଖୁଛୁ କିପରି ସମାନ ଉପାଦାନ (ଏକତା) କିପରି ଅନେକ ମିଶ୍ରଣ (ବିବିଧତା)ରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ଏକ ଅସୀମ ପ୍ରକାରର ବ୍ୟଞ୍ଜନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇପାରିବ !

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

- → ଏକ ଶ୍ରେଣୀକାର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ, ତୁମ ଘରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ଉପାଦାନ (ଶସ୍ୟ, ମସଲା ଇତ୍ୟାଦି)ର ଏକ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।
- → ଯେକୌଣସି ଗୋଟିଏ ପନିପରିବା ନିଅ ଏବଂ ଏହା ସହିତ ତୁମେ କେତେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିପାରିବ ତାହା ଚିନ୍ତା କର ।

ବୟନ ଏବଂ ପୋଷାକ

ଚିତ୍ର ୮.୨ । ବୈଶାଳୀ (ଆଜିର ବିହାର) ରୁ ଶାଢୀ ପିନ୍ଧିଥିବା ଜଣେ ମହିଳାଙ୍କ ପଥର ସେଲ୍ଖଡ଼ିକ

ଭାରତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଞ୍ଚଳ ଏବଂ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ନିଜର ପୋଷାକ ଏବଂ ପୋଷାକ ଶୈଳୀ ବିକଶିତ କରିଛନ୍ତି । ତଥାପି, ଆମେ କିଛି ପାରମ୍ପରିକ ଭାରତୀୟ ପୋଷାକରେ ଏକ ସମାନତା ଦେଖୁଛୁ, ବ୍ୟବହୃତ ସାମଗ୍ରୀ ନିର୍ବିଶେଷରେ। ଏହାର ଏକ ସ୍ପଷ୍ଟ ଉଦାହରଣ ହେଉଛି ଶାଢୀ ନାମକ ସାଧା ଲମ୍ବର କପଡ଼ା, ଭାରତର ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥାନରେ ପିନ୍ଧିଥିବା ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ କପଡ଼ାରୁ ନିର୍ମିତ ଏକ ପ୍ରକାର ପୋଷାକ - ଅଧିକାଂଶ କପା କିମ୍ବା ରେଶମ, କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ସିନ୍ଥେଟିକ୍ କପଡ଼ା ମଧ୍ୟ। ବନାରସୀ, କାଞ୍ଜିଭାରମ, ପାଇଥାନୀ, ପାଟଣ ପଟୋଲା, ମୁଗା କିମ୍ବା ମହୀଶୂର କେତେକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପ୍ରକାରର ରେଶମ ଶାଢୀ ଅଟେ । ଆହୁରି ଅନେକ ପ୍ରକାରର କଟନ୍ ଶାଢ଼ି ରହିଛି ।

ମୋଟାମୋଟି ଭାବେ ଏହି କପଡ଼ା ଶହ ଶହ ପ୍ରକାରର ହୋଇଥାଏ । ବୁଣିବା ଏବଂ ଡିଜାଇନ୍ କରିବାର ବିଭିନ୍ନ ପଦ୍ଧତି (ଡାହାଣ ପାର୍ଶ୍ୱରେ

ଚିତ୍ର ୮.୩) ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦିତ । କିଛି ଡିଜାଇନ୍ କପଡ଼ାର ଅଂଶ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ଆଉ କିଛି କପଡ଼ା ବୁଣିବା ପରେ ଛପାଯାଇଥାଏ । ଶେଷରେ, ରଙ୍ଗରେ ଅସୀମ ଭିନ୍ନତା ରହିଛି, ଯାହା ଅନେକ ପ୍ରକାରରୁ ଉତ୍ପାଦିତ ହୁଏ ରଂଗକମାନଙ୍କର।

ଶାଢୀର ଏକ ଲମ୍ବା ଇତିହାସ ରହିଛି। ବୈଶାଳୀ (ବର୍ତ୍ତମାନବିହାର)ରଏହିପଥରରିଲିଫ(ଚିତ୍ର୮.୨ ପୃଷ୍ଠା ୧୨୮) ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ କିଛି ଶତାବ୍ଦୀ ପୁରୁଣା ।

ଚିତ୍ର ୮.୩ । ରଙ୍ଗୀନ ପାରମ୍ପରିକ ଭାରତୀୟ ବସ୍ତ୍ରର କିଛି ନମୁନା ।

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

ଶାଢ଼ୀର ଉଦାହରଣ କିପରି ଉଭୟ ଏକତା ଏବଂ ବିବିଧତାକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରେ (୧୦୦-୧୫୦ ଶବ୍ଦରେ) ।

ଭୁଲ ନାହିଁ

ଦୀର୍ଘ ଦିନ ଧରି ଭାରତ ବିଶ୍ୱର ଶ୍ରେଷ୍ଠ କପା ଉତ୍ପାଦନ କରୁଥିଲା ଏବଂ ଭାରତୀୟ ବସ୍ତ୍ର ୟୁରୋପ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରପ୍ତାନି କରାଯାଉଥିଲା । ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ୟୁରୋପରେ 'ଚିଣ୍ଟ୍ଜ୍' ନାମକ ଏକ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରକାରର ମୁଦ୍ରିତ କପା ଏତେ ଲୋକପ୍ରିୟ ହୋଇଥିଲା ଯେ କିଛି ୟୁରୋପୀୟ ପୋଷାକର ବିକ୍ରି ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ହ୍ରାସ ପାଇଥିଲା । ଶେଷରେ ନିଜ ଉତ୍ପାଦକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିବା ପାଇଁ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସ ଭାରତରୁ ଚିଣ୍ଟ୍ଜ୍ ଆମଦାନୀ ଉପରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଲଗାଇବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥିଲେ ।

ଶାଢୀ ପିନ୍ଧିବାର ଅନେକ ଉପାୟ ଅଛି, କାରଣ ଏହା ଗୋଟିଏ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ କିମ୍ବା ଗୋଟିଏ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରୁ ଅନ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ବାସ୍ତବରେ ଏହାକୁ ପିନ୍ଧିବାର ନୂଆ ନୂଆ ଉପାୟ ଏବେ ବି ଆବିଷ୍କାର କରାଯାଉଛି । କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ ଏହା ଗୋଟିଏ ଡ୍ରେସ୍ - ଶାଢ଼ୀ । ବିଗତ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଭାରତକୁ ଆସୁଥିବା ଅନେକ ଯାତ୍ରୀ ଏହାର ସରଳତା, ଅର୍ଥନୀତି ଏବଂ ଏହାକୁ ପିନ୍ଧିବାର ବିବିଧ ଉପାୟ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏହାବ୍ୟତୀତ

ରିଲିଫ: ଏକ ଡିଜାଇନ୍ ଯାହା ଏକ ପ୍ୟାନେଲର ପୃଷ୍ଠରୁ ବାହାରିଥାଏ (ଯାହା ପଥର, କାଠ, ସିରାମିକ୍ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥର ହୋଇପାରେ)।

ଚିତ୍ର ୮.୪ । ମହିଳାମାନେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଶାଢୀକୁ ପୋଷାକ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି (ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର କିଛି ଦୃଶ୍ୟ)

ମହିଳାମାନେ ଅନେକ ସମୟରେ ଶାଢ଼ିକୁ ପୋଷାକ ବ୍ୟତୀତ ଅନେକ ରୂପରେ ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି; ଉପରୋକ୍ତ ଚିତ୍ର ୮.୪ରେ ଥିବା ଛଅଟି ଚିତ୍ର ଏଭଳି କିଛି ସୃଜନଶୀଳ ବ୍ୟବହାରକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ ।

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

→ ଉପରୋକ୍ତ ଫଟୋଗୁଡ଼ିକରେ, ତୁମେ ଜାଣିପାରିବ କି ଶାଢୀ ଅନ୍ୟ କେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ ?

→ ତୁମେ ଶାଢ଼ୀର ଅଧିକ ବ୍ୟବହାର ବିଷୟରେ ଜାଣିଛ କି, କଳ୍ପନା କରିପାରିବ ?

→ ଶାଢ଼ୀର ଉଦାହରଣ ଅନୁସରଣ କରି, ଧୋତି ପାଇଁ ତୁମେ ଦେଖିଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଶୈଳୀର ଏକ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର - ଉଭୟ କପଡ଼ା ଏବଂ ଧୋତିର ବ୍ୟବହାର ବିଷୟରେ । ତୁମେ କେଉଁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବାହାର କରିପାରିବ ?

→ ଉତ୍ସବ ଗାଲୋର

ଭାରତରେ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ପର୍ବପର୍ବାଣୀ ରହିଛି । ତୁମେ ଦେଖିଥିବ ଯେ କିଛି ସାଧାରଣ ପର୍ବ ପ୍ରାୟ ସମାନ ସମୟରେ ସମଗ୍ର ଭାରତରେ ପାଳନ କରାଯାଏ, ଯଦିଓ ସେମାନଙ୍କର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନାମ ଅଛି । ଆମେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ନେବା - ମକର ସଂକ୍ରାନ୍ତି, ଯାହା ଜାନୁଆରୀ ୧୪ କିମ୍ବା ଏହାର ଆଖପାଖରେ ଭାରତର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଅମଳ ଋତୁର ଆରମ୍ଭକୁ ଚିହ୍ନିତ

କରେ । ମାନଚିତ୍ରରେ ସମଗ୍ର ଭାରତରେ ସମାନ ପର୍ବର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନାମ ସମାନ ତାରିଖରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ।

ଚିତ୍ର ୮.୫ । ସମଗ୍ର ଭାରତରେ ସମାନ ପର୍ବର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନାମ ସମାନ ତାରିଖରେ

© NCERT not to be republished

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

→ ତୁମର ପ୍ରିୟ ପର୍ବ ଏବଂ ଏହା ତୁମ ଅଞ୍ଚଳରେ କିପରି ପାଳନ କରାଯାଏ ? ତୁମେ ଜାଣ କି ଏହା ଭାରତର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ପାଳନ କରାଯାଏ କିନ୍ତୁ ଏକ ଭିନ୍ନ ନାମରେ ?

→ ଅକ୍ଟୋବର-ନଭେମ୍ବର ମାସରେ ଭାରତରେ ଅନେକ ପ୍ରମୁଖ ପର୍ବ ପାଳନ କରାଯାଏ । ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଥିବା ଅଳ୍ପ କେତୋଟି ମୁଖ୍ୟ ପର୍ବ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ନାମର ଏକ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।

ଏକ ମହାକାବ୍ୟ ବିସ୍ତାର

ସାହିତ୍ୟ ଆମକୁ ବିବିଧତା ମଧ୍ୟରେ ଏକତାର ଆଉ ଏକ ସୁନ୍ଦର ଉଦାହରଣ ପ୍ରଦାନ କରେ। ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିବିଧ (ଏବଂ ବିଶ୍ୱରେ ସବୁଠାରୁ ପ୍ରଚୁର)। ଶତାବ୍ଦୀ ଧରି, ଭାଷା, କୌଶଳ ଇତ୍ୟାଦିରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ସତ୍ତ୍ୱେ, ସେମାନେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଏବଂ ଚିନ୍ତା ଅଂଶୀଦାର କରିଛନ୍ତି। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ର ବିଷୟରେ କିଏ ଶୁଣିନାହିଁ? ପଶୁମାନଙ୍କୁ ମୁଖ୍ୟ ଚରିତ୍ରରେ ନେଇ ଏହି ଆନନ୍ଦଦାୟକ କାହାଣୀ ସଂକଳନ ଆମକୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ କୌଶଳ ଶିଖାଏ । ମୂଳ ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅତି କମରେ ୨୨୦୦ ବର୍ଷ ପୁରୁଣା, କିନ୍ତୁ ଏହାର କାହାଣୀ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟ ଭାଷାରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଛି । ବାସ୍ତବରେ, ସେମାନେ ଭାରତ ବାହାରେ, ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆ, ଆରବ ଜଗତ ଏବଂ ୟୁରୋପ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବହୁ ଦୂର ଭ୍ରମଣ କରିଛନ୍ତି, ବାଟରେ ନୂତନ କାହାଣୀ ସଂଗ୍ରହକୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଛନ୍ତି - ଏହା ଆକଳନ କରାଯାଏ ଯେ ପାଞ୍ଚତନ୍ତ୍ରର ପାଖାପାଖି ୨୦୦ ଟି ରୂପାନ୍ତର ୫୦ରୁ ଅଧିକ ଭାଷାରେ ଅଛି! ଏଥିରୁ ଜଣାପଡୁଛି ଯେ 'ଗୋଟିଏ' କାହାଣୀ ସଂକଳନ କିପରି 'ଅନେକ' ହୋଇଗଲାଣି ।

ତେବେ ସବୁଠାରୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଘଟଣା ହେଉଛି ଭାରତର ଦୁଇଟି ମହାନ ମହାକାବ୍ୟ ହେଉଛି - ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତ ।

ମହାକାବ୍ୟ : ସାଧାରଣତଃ ନାୟକ ଏବଂ ଅତୀତର ଅନ୍ୟ ମହାନ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦୁଃସାହସିକ କାହାଣୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଥିବା ଏକ ଲମ୍ବା କବିତା ।

ଏହି ଦୁଇଟି ଲମ୍ବା ସଂସ୍କୃତ କବିତା, ଯାହା ସେମାନଙ୍କର ମୂଳ ସଂସ୍କରଣରେ ପ୍ରାୟ ୭,୦୦୦ ପୃଷ୍ଠା ପୂରଣ କରିପାରେ, ଧର୍ମକୁ ପୁନଃ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ଲଢୁଥିବା ବୀରମାନଙ୍କ କାହାଣୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ । ମହାଭାରତରେ ପାଣ୍ଡ, କୃଷ୍ଣଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ, ନିଜ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଭାଇ କୌରବମାନଙ୍କ ସହିତ ସେମାନଙ୍କର ରାଜ୍ୟର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିଲେ। ରାମାୟଣରେ ରମା ତାଙ୍କ ଭାଇ ଲକ୍ଷଣ ଓ ହନୁମାନଙ୍କ ସହାୟତାରେ ପତ୍ନୀ ସୀତାଙ୍କୁ ଅପହରଣ କରିଥିବା ରାକ୍ଷସ ରାବଣକୁ ପରାସ୍ତ କରନ୍ତି । ଏହି କାହାଣୀଗୁଡ଼ିକରେ ଅନେକ ଛୋଟ ଛୋଟ କାହାଣୀ ରହିଛି ଯାହା ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଉପରେ ଆଧାରିତ ଏବଂ କ'ଣ ଠିକ୍ ଓ କ'ଣ ଭୁଲ୍ ସେ ବିଷୟରେ କ୍ରମାଗତ ଭାବରେ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଥାଏ ।

© NCERT not to be republished

ଚିତ୍ର ୮.୬ । ରାମାୟଣର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଘଟଣାକୁ ଦର୍ଶାଉଥିବା ଏକ ଚିତ୍ର
(୧୮ଶ ଶତାବ୍ଦୀ, ହିମାଚଳ ପ୍ରଦେଶ)

ଆସ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା

ଶ୍ରେଣୀ ଏକ ଆଲୋଚନା ଚକ୍ରରେ, ଉପରୋକ୍ତ ଚିତ୍ର ୮.୬ ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା ଘଟଣା ଏବଂ ଏହା ସହିତ ଜଡ଼ିତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିବରଣୀକୁ ଚିହ୍ନଟ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର ।

ଦୁଇ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଅଧିକ ସମୟ ଧରି, ଏହି ଦୁଇଟି ମହାକାବ୍ୟ ଭାରତ ଏବଂ ଏହା ବାହାରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ସାହିତ୍ୟରେ ଅନୁବାଦିତ କିମ୍ବା ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଛି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ, ସେମାନଙ୍କର ଅଗଣିତ ଲୋକ ସଂସ୍କରଣ ଅଛି । କିଛି ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଜଣେ ପଣ୍ଡିତ କେବଳ ତାମିଲନାଡୁରେ ଏକ ସର୍ବେକ୍ଷଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ "ପ୍ରାୟ ଶହେ ସଂସ୍କରଣ [ମହାଭାରତର] ଗଣନା କରିଥିଲେ ଯାହା ଲୋକକଥା ଆକାରରେ ଆମ ପାଖକୁ ଆସିଛି ।" କଳ୍ପନା କର ସମଗ୍ର ଭାରତ ପାଇଁ ଏହି ସଂଖ୍ୟା କ'ଣ ହୋଇପାରେ !

ବାସ୍ତବରେ, ଅନେକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ରାମାୟଣ ଏବଂ ମହାଭାରତର ନିଜସ୍ୱ ସଂସ୍କରଣ ଅଛି । ସେମାନେ ନିଜ ଇତିହାସକୁ ଏହି ମହାକାବ୍ୟ ସହିତ ଯୋଡ଼ିଥିବା କିମ୍ବଦନ୍ତୀକୁ ମଧ୍ୟ ସଂରକ୍ଷିତ ରଖିଛନ୍ତି । ଏହା ବିଶେଷ କରି ଭାରତର ଅନେକ ଅଞ୍ଚଳ, ଯଥା ଭିଲ, ଗୋଣ୍ଡ, ମୁଣ୍ଡା ଏବଂ ଆହୁରି ଅନେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆଦିବାସୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ମାନଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସତ । କାଶ୍ମୀର ସମେତ

ଭାରତର ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବ ଏବଂ ହିମାଳୟ ଅଞ୍ଚଳର ଅଧିକାଂଶ ଜନଜାତିଙ୍କର ଏ ଦୁଇ ମହାକାବ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କିମ୍ବା ଉଭୟର ନିଜସ୍ୱ ସଂସ୍କରଣ ରହିଛି । ଏହି ଆଦିବାସୀ ରୂପାନ୍ତରଗୁଡିକ ମୌଖିକ ଭାବରେ ପ୍ରସାରିତ ହୁଏ, କିପରି ରାମାୟଣ ଏବଂ ମହାଭାରତର ନାୟକମାନେ (ସାଧାରଣତଃ ପାଞ୍ଚ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେକୌଣସି କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କର ପତ୍ନୀ ଦ୍ରୌପଦୀ ସହିତ ବେଳେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ପର୍କୀୟ ଭାଇ ତଥା ଶତ୍ରୁ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ବିଷୟରେ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ରହିଛି) ମଧ୍ୟ ଜନଜାତିର ସମ୍ପୃକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ ପରିଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ ।

ଚିତ୍ର ୮.୭ । 'ପଚା ପାକଆବର', ତାମିଲନାଡୁର ନୀଳଗିରିର ଏକ ଜଙ୍ଗଲରେ ଏକ ଖୋଦିତ ପଥର, ଯେଉଁଥିରେ ପାଞ୍ଚ ଜଣ ପଂଜୀବ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ଚିତ୍ରିତ କରାଯାଇଛି । ଏହି ପଥର ଥିବା ମନ୍ଦିରର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଇରୁଲା ଆଦିବାସୀମାନେ ପଶିବମାନଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରିବା ପାଇଁ କରିଥାନ୍ତି tସେ ଅଞ୍ଚଳ।

ମାନବବିଜ୍ଞାନୀ କେ.ଏସ୍ ସିଂହ 'ପିପୁଲ୍ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆ' ପ୍ରକଳ୍ପର ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେଇଥିଲେ ଯାହାକୁ ଆମେ ପୂର୍ବରୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲୁ (ପୃଷ୍ଠା ୧୨୬ ଦେଖ) । ମହାଭାରତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ କହିଥିଲେ, "ଦେଶରେ ଏମିତି କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ଯେଉଁଠି ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ଭଳି ମହାକାବ୍ୟ ବୀରମାନେ ଲୋକକଥା ଅନୁସାରେ ଆସିନଥିଲେ ଏବଂ ରାମାୟଣ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ସମାନ କଥା କୁହାଯାଇପାରେ । ଶତାବ୍ଦୀ ଧରି, ବୋଧହୁଏ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଗ୍ରନ୍ଥ ତୁଳନାରେ, ଏହି ଦୁଇଟି ମହାକାବ୍ୟ ସମଗ୍ର ଭାରତ ଏବଂ ଏସିଆର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ସମ୍ପର୍କର ଏକ ଘନ ଜାଲ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ବିବିଧତା ମଧ୍ୟରେ ଏକତାର ଆଉ ଏକ ଉଦାହରଣ ।

ଏହି ଅଧ୍ୟାୟର ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ଆହୁରି ସ୍ପଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ, ଆମେ ଆମର ଯାତ୍ରା ଜାରି ରଖିପାରିବା ଏବଂ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ଅଧିକ ଦିଗକୁ ମୁହାଁଇପାରିବା । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ସମେତ ଭାରତର ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ କଳାରେ ଉଭୟ ବିବିଧତା ଓ ଏକତା ସହଜରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ। (ତୁମେ କଳା ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ମାଧ୍ୟମରେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବ ।)

ଶେଷରେ, ଆମେ ମନେ ରଖିବା ଉଚିତ ଯେ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ବିବିଧତାକୁ ଏକ ସମୃଦ୍ଧି ଭାବରେ ପାଳନ କରେ, କିନ୍ତୁ ସେହି ବିବିଧତାକୁ ପୋଷଣ କରୁଥିବା ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଏକତାକୁ କେବେ ବି ଭୁଲିନଥାଏ ।

© NCERT not to be republished

ଆମେ ଆଗକୁ ବଢ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ...

→ ଭାରତ ଏହାର ପରିଦୃଶ୍ୟ, ଲୋକ, ଭାଷା, ପୋଷାକ, ଖାଦ୍ୟ, ପର୍ବପର୍ବାଣୀ ଏବଂ ରୀତିନୀତିରେ ପ୍ରଚୁର ବିବିଧତା ପ୍ରଦାନ କରେ ।

→ ବିବିଧତା ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସହଜରେ ଅନୁଭବ କରାଯାଏ, କିନ୍ତୁ ଏକ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଏକତା ମଧ୍ୟ ଅଛି ।

→ ଭାରତର ଏକତା ବିବିଧତାକୁ ପାଳନ କରେ କାରଣ ବିବିଧତା ବିଭାଜନ କରେ ନାହିଁ - ଏହା ସମୃଦ୍ଧ କରେ ।

ପ୍ରଶ୍ନ, କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଏବଂ ପ୍ରକଳ୍ପ

୧. ଅଧ୍ୟାୟ ଆରମ୍ଭରେ ଦୁଇଟି ଉଦାହରଣ ଉପରେ ଶ୍ରେଣୀରେ ଏକ ଆଲୋଚନା ଚକ୍ର ଆୟୋଜନ କର ।

୨. ଏହି ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପୃଷ୍ଠାଗୁଡ଼ିକରେ ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ଏବଂ ଏହାର ଅନୁବାଦ ପଢ଼ । ତୁମେ କେଉଁଠାରେ ବିବିଧତାକୁ ଦେଖୁଛ ? ଆଉ କେଉଁଠି ଏକତା ? ଏହା ଉପରେ ଏକ ପୃଷ୍ଠା ଲେଖ ।

୩. ପାଞ୍ଚତନ୍ତ୍ରରୁ କିଛି କାହାଣୀ ଚୟନ କର ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ବାର୍ତ୍ତା କିପରି ଆଜି ବି ବୈଧ ଅଛି ସେ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କର । ତୁମ ଅଞ୍ଚଳର କୌଣସି ସମାନ କାହାଣୀ ବିଷୟରେ ତୁମେ ଜାଣ କି?

୪. ତୁମ ଅଞ୍ଚଳରୁ କିଛି ଲୋକକାହାଣୀ ସଂଗ୍ରହ କର ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକର ବାର୍ତ୍ତା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କର।

୫. ଏମିତି କିଛି ପୁରାତନ କାହାଣୀ ଅଛି କି ଯାହାକୁ ତୁମେ କଳା ମାଧ୍ୟମରେ ଚିତ୍ରିତ କରୁଥିବା ଦେଖିଛ ? ଏହା ଏକ ମୂର୍ତ୍ତି, ଏକ ଚିତ୍ରକଳା, ଏକ ନୃତ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ, ଏକ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ହୋଇପାରେ ... ସହପାଠୀଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା କର ।

୬. ଭାରତର ପ୍ରଥମ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ପୂର୍ବରୁ ଭାରତର ଅନେକ ଅଞ୍ଚଳ ଭ୍ରମଣ କରିବା ସମୟରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଉଦାହରଣ ବିଷୟରେ ଶ୍ରେଣୀରେ ଆଲୋଚନା କର :

"ସବୁଠି ମୁଁ ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ପୃଷ୍ଠଭୂମି ପାଇଲି ଯାହା ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନ ଉପରେ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥିଲା । ... ଭାରତର ପୁରୁଣା ମହାକାବ୍ୟ, ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁସ୍ତକ, ଲୋକପ୍ରିୟ ଅନୁବାଦ ଏବଂ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ, ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ପରିଚିତ ଥିଲା ଏବଂ ସେଥିରେ ଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟଣା ଓ କାହାଣୀ ଏବଂ ନୈତିକତା ଲୋକମନରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଏହାକୁ ଏକ ସମୃଦ୍ଧି ଓ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଦେଇଥିଲା । ନିରକ୍ଷର ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ହୃଦୟରୁ ଶତାଧିକ ଶବ୍ଦ ଜାଣିଥିବେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ କଥାବାର୍ତ୍ତା ସେଗୁଡ଼ିକର ଉଦାହରଣରେ କିମ୍ବା କିଛି ପୁରୁଣା କ୍ଲାସିକ୍ ରେ ଥିବା ନୈତିକତା ସହିତ କୌଣସି କାହାଣୀରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ।

not to be republished © NCERT